

HUSSERLOVA LOVAŇ VČERA A DNES

JOZEF SIVÁK, Filozofický ústav SAV, Bratislava

Úvod. V r. 1938 bol na pôde Katolíckej univerzity v Lovani (KUL) založený Husserlov archív. Hlavnú zásluhu má na tom františkán H. L. Van Breda. Iste nás môže zaujímať, v akej ustanovizni a v akom duchovnom prostredí sa uchovávalú Husserlove rukopisy, pripravujú na vydanie jeho Zobrané spisy (*Husserliana*), o bohatej sekundárnej literatúre v knižnici Husserlovho archívu a ďalších knižniciach, ktorej pribúda zo dňa na deň, ani nehovoriac. Malo by to však zaujímať každého, kto sa tam chystá na študijný alebo výskumný pobyt.

K dejinám Katolíckej univerzity v Lovani a myslenia v Belgicku. Husserlov archív sa nachádza na pôde najstaršej katolíckej univerzity, ktorú v r. 1425 založil pápež Martin V. Dvesto rokov predtým tu v historickom Brabantsku pôsobil Siger Brabantský (1235 – 1281), zakladateľ tzv. latinského averroizmu, kým sa nestane učiteľom v Paríži. Ďalej sa tu vyznamenali takí učenci ako napr. Adrián z Utrechtu (budúci pápež Hadrián VI.), Erazmus (asi 1469 – 1536), filozof a historik Lipsius, matematik Frisius, kartograf Mercator, lekár A. Vesalius (1514 – 1564), otec modernej anatómie, a teológ Cornelius Jansenius (1585 – 1638). Potom nasleduje obdobie kultúrnej závislosti, menovite od Francúzska. Pritom až do 18. storočia ponúka Lovan ťotočisko katolíckym intelektuálom z protestantských krajín.

Keď v r. 1831 vzniká Belgicko ako štát na základe zmluvy o neutralite navrhnutej vtedajšími veľmocami, je už sformovaný belgický národ, ale nijaká belgická národná filozofia. Nie je to spôsobené len vplyvom blízkeho Francúzska, ale filozofický život v 19. storočí je vôbec internacionalistický, azda až na Nemecko, ktoré sa vtedy v rámci zjednocovania pustilo do rozvoja národnej filozofie. Tá čoskoro ovládne filozofický terén aj v susednom Francúzsku.

Avšak v Belgicku je vtedy závislosť od Francúzska taká veľká, že belgickí profesori, či už v Bruseli, alebo v Lovani, sa ani len neodvážia nemeckú filozofiu študovať priamo, ale len z rúk Francúzov. V prvom rade to bol V. Cousin, ktorý bol vtedy na výslni. Nepochodili dokonca ani tí nemeckí profesori, ktorí prišli s ponukou vyučovať nemeckú filozofiu. Pritom už v r. 1830 je založená v Lovani štátna univerzita, z ktorej sa o päť rokov stane katolícka univerzita. Odporcovia cirkevného školstva a stúpenci voľnej myšlienky budú na to reagovať tým, že dosiahnu, aby Vedecké a literárne múzeum v Bruseli bolo nahradené Slobodnou univerzitou. Na túto univerzitu prídu nemeckí profesori (H. Ahrens, Altmayer a i.), ktorí prinesú so sebou nemecký (romantický) idealizmus a vychovávajú niekoľko žiakov, spomedzi ktorých vynikne G. Tiberghien (1819 – 1901). Nie je to síce originálny predstaviteľ nemeckého

idealizmu, ale statočne čelí nastupujúcemu pozitivizmu, obhajujúc proti nemeckému idealizmu aj tézy klasického spiritualizmu¹ a metafyziky.²

Kým Krauseho idealizmus ovládol Brusel, KUL je pod vplyvom iného znalca nemeckého idealizmu a taktiež žiaka Fichteho a Schellinga Nikolaia Moellera, nórskoho protestanta, ktorý prešiel ku katolicizmu. Ďalšie vplyvy prichádzajú z Francúzska a Talianska. Motívom a predmetom filozofovania bol vtedy najmä rozbor Veľkej francúzskej revolúcie, ktorá zanechala hlboké stopy, rozbor založený na kritike rozumu. Lebo rozum je slabý, ak sa spolieha len na svoje vlastné sily. Preto sa hlásal návrat k tradíciám a viere, ktoré boli popierané práve v jeho mene. Aj belgická revolúcia v r. 1830 sa niesla v duchu výzvy k návratu k belgickej národnej tradícii.

Platí to aj pre obnovu školstva, ktoré v r. 1795 – 1835 vlastne nejstvovalo, obnovu v rámci kritiky rozumu. Rozum sa nepozná, a preto je potrebné vyučovanie, aby ukázalo jeho bohatstvá. Dôjde k oživeniu Lovänskej univerzity, najmä vďaka vyučovaniu profesorov filozofie a teológie, ako boli G. C. Ubaghs (1800 – 1875), A. Tits (1807 – 1851), Lefebvre, kým sa v r. 1866 nedostane pred Sväté officium a na Index.

V tej istej dobe sa na ďalších belgických univerzitách rozmáha pozitivizmus spojený s rozmachom vied, najmä prírodných. Do tohto vývoja znova zasiahne cirkev, a to v osobe Leva XIII, bývalého nuncia v Belgicku, encyklikou *Aeterni Patris* (1879), podľa ktorej sa treba vrátiť ku učeniu Tomáša Akvinského, ktoré je možné zbližovať aj s týmto rozmachom vied a pozorovaním faktov. Na druhej strane pápež dúfal, že tento styk tomizmu s modernou vedou a filozofiou obohatí samotný tomizmus, ktorý bol podľa samotných katolíckych kruhov už neudržateľný.

Na pápežov podnet bola v r. 1880 na KUL zriadená aj katedra na skúmanie filozofie sv. Tomáša, zverená abbému D. Mercierovi (budúcemu kardinálovi). Súčasne bolo na tej istej univerzite zriadené jedno z prvých laboratórií experimentálnej psychológie na svete, vedené Mercierovým spolupracovníkom D. Nysom. Konfrontácia s tomizmom si vyžiada vytvorenie prostredia, v ktorom sa budú môcť stretávať predstavitelia vied a filozofie, čo viedlo k založeniu Vysokého filozofického inštitútu (ISPh), vlastne fakulty, ktorá pod týmto názvom funguje dodnes. Medzi ďalšie počiny patrí založenie orgánu Lovänskej filozofickej spoločnosti (v r. 1894), *Revue Néoscholastique* (od r. 1946 *Revue philosophique de Louvain*) a knižnice Vysokého filozofického inštitútu.

Podľa jedného z budúcich prezidentov Vysokého filozofického inštitútu L. Noëla Mercierov program by sa dal vo všeobecnosti charakterizovať slovami: „V súčas-

¹ Niekoľko tém tohto idealizmu: Boh je tvorca sveta, no odlišuje sa od neho; duša je nesmrteľná...

² Ahrens (1808 – 1874) bol žiakom K. Chr. F. Krauseho (1781 – 1832), ktorý chodil na prednášky ešte k Fichtemu a Schellingovi a ktorý vyšiel z filozofie absolútna v zmysle panteizmu, ale najviac zapôsobil svojou filozofiou práva a filozofiou dejín. Ako keby chcel kompenzovať svoj život plný sklamaní, zanechal utopický spis o svetovej federácii ľudstva [1], inšpirovaný slobodomurárstvom. Jeho učenie rozšíria najmä jeho žiaci vo Francúzsku, Belgicku a Španielsku.

ných diskusiách hľadať body, do ktorých by sa staré tomistické učenie mohlo vsunúť, a ukázať jeho plodnosť, nadviazať spojenectvá a omladiť ho tým, že sa naplní novou miazgou.“ ([2], 101) Konfrontácia s pozitivizmom a vedeckými faktmi si čoskoro vyžiadala vyrovnávanie sa s Kantom, čoho sa zhostí jezuitský páter J. Maréchal (1878 – 1944) v monumentálnom diele *Východisko metafyziky* (1922 – 1926) [3]. Jedným slovom, ide o porovnanie, či skôr prepis prehlbenej interpretácie Tomášovho učenia v podobe „metafyzického realizmu“ do jazyka Kanta a postkantovcov až po fenomenológiu, prechádzajúc cez nemecký idealizmus: medzi podmienky poznania patrí *a priori* aj dynamizmus umu (intelektu), čo teoretickému rozumu umožňuje dať si nejaký predmet v skúsenosti. Náznaky toho nachádza Maréchal v práci *Opus posthumum*, aj keď Kant v ňom zostane na polceste.

Popri Mercierovi vynikne jeho ďalší spolupracovník Maurice de Wulf, stredovekár. Zaslúži sa o znovuvzkriesenie nejedného stredovekého autora objavením a štúdiom rukopisov: okrem spomínaného Sigera, aj Henriho z Gentu, Sigera z Courtrai, Gilla de Lesines a i. Je autorom prvých systematických dejín stredovekej filozofie [4].

Rozvoj spolupráce s inými univerzitami, najmä švajčiarskymi, a skúmanie orientálnych filozofií (buddhizmu, hinduizmu, arabskej filozofie) prispievajú nakoniec k vytvoreniu Lovaňskej školy iniciovanej Mercierom, ktorého heslo „Akvinský ako maják, nie ako prekážka“ prinieslo svoje ovocie. To už sme ďaleko do bojazlivých začiatkov r. 1830.

Mercierovým nasledovníkom bude S. Deploige (1868 – 1927), politický a sociálny filozof – založil v r. 1897 *Revue sociale catholique* –, ktorý tomizmus rozvinie do podoby morálnej teórie a otvorí štúdium laikom. Spomeňme ešte dvoch lovaňských filozofov: A. Mansiona (1882 – 1966), špecialistu na starovek, a najmä Aristotela [5], a N. Balthasara (1882 – 1959), zakladateľa lovaňskej metafyzickej školy.

V r. 1930 sa ISPh stal integrálnou súčasťou KUL pod vedením mons. L. Noëla a o tri roky neskôr sa zavádza kurz filozofie vo flámsčine. Dokonca už možno hovoriť aj o existencii flámskej filozofickej školy, reprezentovanej A. Doyndenom, L. De Raymeckerom, H. L. Van Bredom a A. De Waelhensom aj s vlastným časopisom *Tijdschrift voor Filosofie*, založeným v r. 1939.³

Husserlov archív. V tomto akademickom prostredí je 27. októbra 1938 pri ISPh teda založený Husserlov archív po prevezení rukopisov (cca 40 000 neprepísaných a 10 000 prepísaných listov) z Prahy⁴ a nemeckého Freiburgu, Husserlovej knižnice (2 700 zväzkov plus 2000 separátov). Najviac sa o to pričínili iniciatívny a odvážny – v oných vojnových časoch bola odvaha aj potrebná – H. L. Van Breda (1911

³ Zároveň pokračuje laicizácia osadenstva Inštitútu: Kým v 30. – 40. rokoch bol podiel kňazov a seminaristov 80 – 90 %, v 60. rokoch to bude len 10 – 20 %, čo svedčí o rapidnom úpadku povolání, takže, dnešní učitelia a študenti sa pýtajú, prečo sa ich Alma mater ešte nazýva „katolícka“.

⁴ Ako vieme, vydávanie začalo v Prahe, kde sa aj podarilo vydať *Skúsenosť a súd* [6], zredigovanú dosť svojisky L. Landgrebem, a preto nepojatú do *Zobraných spisov*.

– 1974). L. Landgrebe (1902 – 1975) a E. Fink (1905- 1975) tak budú pokračovať v prepisovaní rukopisov na belgickom území, kým aj ďalší spolupracovníci nebudú zasvätení do Husserlovho tesnopisu.

V r. 1940 hrozí Husserlovmu archívu to, čo mu hrozilo v Prahe: okupácia. Preto je dočasne rozpustený za účelom záchranu. Od r. 1942 sa bude pokračovať v usporadúvaní, spracovávaní a prepisovaní rukopisov za novej výdatnej pomoci S. Strasseru. Po skončení prepisu rukopisov do strojopisnej podoby sa jednotlivé kópie stanú základom ďalších „sesterských“ archívov vo Freiburgu im Breisgau, Kolíne nad Rýnom, v Paríži, v Buffale, N. Y. (v r. 1947) a v New Yorku na New School for Social Research (v r. 1966). O medzinárodnom význame hlavného Husserlovho archívu v Lovani svedčí aj skutočnosť, že v rokoch 1947 – 1969 je financovaný UNESCO-m. To už je archív nielen dokumentačným strediskom, ale aj vedecko-výskumným pracoviskom.

V r. 1950 začína vydávanie Husserlových Zbraných spisov pod názvom *Husserliana Karteziánskymi meditáciami* [7], vydanými S. Strasserom.⁵ V r. 1958 začína vychádzať, taktiež zásluhou Van Bredu, edícia *Phaenomenologica* prácou E. Finka *Bytie, pravda, svet* [8].⁶

V r. 1968 v súvislosti s procesom federalizácie Belgicka dochádza k rozdeleniu Katolíckej univerzity v Lovane na dve univerzity, na flámsku, v Leuven – francúzsky študijný program bude nahradený anglickým⁷ – a valónsku, v Louvain-la-Neuve. Tento proces sa ukončí vyhlásením federácie parlamentom r. 1970.⁸ 10 rokov neskôr dôjde aj k sťahovaniu valóskej KUL do nových priestorov v najmladšom belgickom (a možno aj európskom) meste Louvain-la-Neuve s najmladším Husserlovým archívom (*Centre d'études phénoménologiques*).

V r. 1980 začína vydávanie anglickej verzie *Husserlián (Collected papers)*, zv. I [9]. V rámci samotných *Husserlián* sa ešte zavedú dve edície: *Husserliana – Dokumente* [10] v r. 1981 a *Husserliana-Materialienbände* [11] v r. 2000. Poslaním tej prvej je zhromažďovať životopisné a bibliografické údaje o Husserlovi a jeho žiakoch a tej druhej zas priblížiť Husserlovi prednáškovú činnosť.

Aktuálnosť a perspektívy fenomenologických výskumov v podaní niektorých súčasných fenomenológov.⁹ Podľa R. Berneta, profesora na KUL švajčiarske-

⁵ Doteraz vyšlo takmer 40 zväzkov a plánované sú ďalšie.

⁶ Počet vydaných zväzkov sa už pohybuje okolo 180.

⁷ Učiteľ na flámskej KUL musí tak odučiť rovnaký počet hodín vo flámcine a v angličtine. Táto jazyková separácia dospela až tak ďaleko, že v r. 2001 dôjde k zrážke vlakov, spôsobenej dvomi rušňovodičmi ocitnúcimi sa na jednej koľaji, ktorí si nerozumeli. V súčasnosti dochádza k istej korekcii jazykovej politiky vo Flámsku zavádzaním programov na posilnenie francúzštiny.

⁸ Belgická federácia pozostáva z Bruselu – hlavného mesta, Flámska, Valónska a z nemecky hovoriacej oblasti.

⁹ Budeme pritom vychádzať zo zvláštneho čísla *Magazine littéraire* venovaného fenomenológii [12].

ho pôvodu, terajšieho riaditeľa Husserlovho archívu v Lovani a autora *Života subjektu* [13], by sa dnešná fenomenológia mala „podrobiť skúške a dať sa do služieb ‚vecí samých‘, vyslovovať to, čo je ešte bez slov a bez významu, nechať sa ožiarit tým, čo skúmajúcejmu pohľadu uniká.“

Pre M. Richira, profesora na Slobodnej univerzite v Bruseli a autora *Fenomenológie v profiloch* [14] „fenomenológia prezentuje tak proti scholasticky zaťaženej analytickej filozofii, ako aj proti naivnej ideológii kognitivistickej metafyziky toľko stanovísk hodných analýzy, koľko je otázok a problémov týkajúcich sa ľudského údely.

Podľa slov J.-F. Courtina, profesora na 4. parížskej univerzite a riaditeľa Husserlovho archívu v Paríži, autora *Heideggera a fenomenológie* [15], fenomenológia predstavuje „výnimočné bohatstvo a rozmanitosť skôr práce než diela (v súlade s postavou Husserla ako ‚večne začínajúceho‘), ktorý dokázal zrodiť mimo systematických projektov, ktoré sa nikdy neuskutočnili, a radikálneho znovuzaloženia (transcendentálneho idealizmu) množstvo foriem disidentstva“.¹⁰

M. Henry (1922 – 2002), bývalý profesor na Univerzite v Montpellier, autor *Materiálnej fenomenológie* [16] a *Inkarnácie, filozofie telovosti* [17] videl konečný cieľ fenomenológie vo filozofii života: „Prístup k životu máme práve v živote, je to on, ktorý pristupuje k sebe samému. Pôvodná fenomenalizácia nie je prejavenie (sa) niečoho iného, ale sebazjavenie. *Život sa zjavuje* – bez posunu, bez vzdialenosti, bez rozdielu – v radikálnej imanencii svojho pátosu.“

J.-L. Marion (nar. 1946), profesor na 4. parížskej univerzite a autor viacerých prác o Descartovi, predchodcovi fenomenológie (napr. [18]), i z fenomenológie (napr. [19]), si možno najviac všimol metafyzický zámer fenomenológie, ktorá „stále prekračovala seba samu, zachádzajúc za horizont metafyziky, objektivity, potom bytia s cieľom dospieť k novým paradigmám: telovosť, tvár, časovosť rozprávania, viditeľnosť ako taká. Až potom, čo sa mi vyjavilo... ako posledný horizont: danosť. Mojou jedinou ambíciou, terajšou i budúcou, je prechádzať touto oblasťou tak dlho, ako je to len možné.“

Pre F. Dasturovú, emeritovanú profesorku Univerzity v Nice a autorku práce *Husserl, od matematiky k dejinám* [20] a práce *Heidegger a problém času* [21], Husserl zostáva „zakladateľom skutočnej filozofickej metódy, ktorá spočíva v smerovaní k veciam samým a v tom, aby sme samotné fenomény nechali prísť k jazyku.“

J.-M. Salanskis, profesor filozofie vedy, logiky a epistemológie na 10. parížskej

¹⁰ Na druhej strane je Courtine dosť prekvapivo kritikom spôsobu, akým „sa spravuje Husserlov *Nachlass* (nevýdané a posmrtné dielo): pravidelné publikovanie hlavných rukopisov náležiacich tak k prvému obdobiu *Logických* skúmaní, ako aj k posledným prácam. To je to, čo by mohlo – aj tak bolo – živiť husserlovskú scholastiku, ale je to aj to, čo dovolilo živé problémy: problematiku intencionality a jej brentanovský kontext, otázku formálnej ontológie a teórie predmetu, otázku kategoriálna, pasivity, materiálnej fenomenológie alebo, ešte všeobecnejšie, spytovania nanovo, vpísania husserlovských skúmaní do komplexu rakúskej filozofie možnú konfrontáciu fenomenologických učení vnímania a výskumov v oblasti ‚kognitívnych vied‘ a ‚filozofie ducha‘...“

univerzite, autor prác o Heideggerovi [22] a Husserlovi [23], navrhuje novú verziu fenomenologického programu pod názvom „etanalýza“.¹¹ „Táto nová definícia je spojená s filozofickou interpretáciou zmyslu... a opätovnou celkovou evaluáciou ako *filozofie zmyslu* zasvätenej regionálnemu zhodnoteniu zmyslov.“

A. D. Janicaud (1937 – 2002), bývalý profesor na Univerzite v Nice, autor *Teologického obratu fenomenológie* [24], je za „minimalistickú fenomenológiu“, a to v zmysle návratu k špecifickým zdrojom fenomenologickej inšpirácie: prítomnosť pohľadu a načúvania, metodologická skromnosť. „Vezmime napr. takú oblasť, ktorú spytujem často a bez toho, že by fenomenológia mala viesť *priamo* k politickej angažovanosti, a ktorou je uvažovanie o podstate politična, o inštitúciách. Avšak opísať neznamená predpísať, pochopiť neznamená ešte konať. Tento minimalizmus sa vnučuje v politike rovnako ako v telógii.“

Záver. Husserlov archív je dnes vynikajúcim vedecko-výskumným pracoviskom, otvoreným doktorandom – na vydanie pripravované Husserlove spisy sa tam čítajú v predstihu ešte za horúca – a držiteľom vedeckej hodnosti, ktorí prichádzajú z celého sveta za informáciami, dokumentmi, výmenou názorov a za účelom realizácie svojich predstáv a projektov, stále inšpirovaných fenomenológiou.¹² Naplno pokračujú práce vo všetkých vydateľských projektoch, nech ide o *Husserliana-Gesam-melte Werke*, *Husserliana-Materialien* alebo *Phenomenologica*. Blíži sa však deň – deň vypršania autorských práv –, keď budú môcť Husserla vydávať aj iní. Navyše, Archív začal vlni s digitálnym uchovávaním rukopisov a reštaurovaním ohrozených zväzkov Husserlovej knižnice.

Ešte viac, hoci paradoxne – Husserlov duch sa vznáša nad našimi hlavami – je Husserlov archív v Lovani neobíditeľnou okľukou pre nás, od ktorých sa stále očakáva, že uskutočnia jeho návrat. Nech sú tieto riadky výzvou a povzbudením v tomto smere.

LITERATÚRA

- [1] KRAUSE, Ch. F.: *Das Urbild der Menschheit*. Berlin 1811.
- [2] NOEL, L.: „La philosophie en Belgique.“ In: *Histoire de la Belgique contemporaine 1830 – 1914*, zv. III. Bruxelles 1930, s. 81 – 113.
- [3] MARECHAL, J.: „Le point de départ de la métaphysique.“ In: Cahier, V.: *Le Thomisme devant la philosophie critique*. Louvain – Paris 1926.
- [4] DE WULF, M.: *Histoire de la philosophie médiévale*. Louvain 1900.
- [5] MANSION, A.: *Introduction à la physique aristotélicienne*. Louvain 1913.
- [6] HUSSERL, E.: *Erfahrung und Urteil*. Praha 1938.

¹¹ Z gréckeho „ethos“ a analýza. Podľa tohto autora pôvodným poľom fenomenológie nie je pole zážitkov, ale pole étosu, keďže fenomenologická metóda sa vzťahuje nielen na všeobecnú filozofiu, ale aj na epistemológiu, morálku, politiku a estetiku.

¹² Archív má, samozrejme, aj svoju webovú stránku (www.hiw.kuleuven.ac.be/hiw/eng/husserl/) a vydáva aj svoj informačný bulletin [24].

- [7] Hua I: Cartesianische Meditationen. Haag 1950 (česky Praha 1968, 1993).
- [8] FINK, E.: *Sein, Wahrheit, Welt*. Haag 1958 (*Phaenomenologica* 1).
- [9] HUSSERL, E.: *Collected Papers*, zv. I: *Ideas Pertaining to a Pure Phenomenology and to Phenomenological Philosophy III (Phenomenology and the Foudation of the Sciences)*. Dordrecht 1980.
- [10] SCHUHMANN, K.: *Husserl-Chronik. Denk- und Lebensweg Edmund Huserls*. Dordrecht 1977.
- [11] *Hua-Materialienverbände*, zv, I: *Edmund Huserl. Logik. Vorlesung SS 1895 und 1896*. Dordrecht 2000.
- [12] „La phénoménologie, une philosophie pour notre monde.“ In: *Magazine littéraire*, nov. 2001, č. 403.
- [13] BERNET, R.: *La vie du sujet. Recherches sur l'interprétation de Husserl dans la phénoménologie*. Paris 1994.
- [14] RICHIR, M.: *Phénoménologie en esquisses*. Grenoble 2000.
- [15] COURTINE, J.-F.: *Heidegger et la phénoménologie*. Paris 1991.
- [16] HENRY, M.: *Phénoménologie matérielle*. Paris 1990.
- [17] HENRY, M.: *Incarnation, une philosophie de la chair*. Paris 2000.
- [18] MARION, J.-L.: *Sur l'ontologie grise de Descartes*. Paris 1975.
- [19] MARION, J.-L.: *Réduction et donation*. Paris 1989.
- [20] DASTUR, F.: *Husserl, des mathématiques à l'hsitoire*. Paris 1995.
- [21] DASTUR, F.: *Heidegger et la question du temps*. Paris 1999.
- [22] SALANSKIS, J.-M.: *Heidegger*. Paris 1997.
- [23] SALANSKIS, J.-M.: *Husserl*. Paris 1998.
- [24] JANICAUD, D.: *Le tournant théologique de la phénoménoolgie française*. Paris 1991.
- [25] *Mitteilungsblatt für Freunde des Husserl-Archiv*, 1977.

Mgr. Jozef Sivák, CSc.
 Filozofický ústav SAV
 Klemensova 19
 813 64 Bratislava
 SR